

BERLÍN, ALEXANDROVO NÁMĚSTÍ

Příběh o Franci Biberkopfovi

Alfred Döblin

BERLÍN,
ALEXANDROVO
NÁMĚSTÍ

Příběh o Franci Biberkopfovi

Copyright © 1996 Patmos Verlag GmbH & Co. KG / Walter Verlag,
Düsseldorf, Zürich

All rights reserved by S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main

Translation © Jiroudková Kamila – dědicové c/o DILIA, 1968

Cover art © George Grosz / OOA-S, Praha, www.oas.cz

ISBN: 978-80-87950-04-3

P R V N Í K N I H A

Zde na začátku odchází Franc Biberkopf z tegelské věznice, kam ho zavedl dřívější nerozvážený život. Těžko se znova uchycuje v Berlíně, ale nakonec se mu to přece podaří, Franc Biberkopf se z toho raduje a přisáhá si, že bude slušný.

Jedenačtyřicátkou do města

Stál před branou tegelské věznice a byl volný. Ještě včera kopal s ostatními tam vzadu na polích brambory v trestaneckém munduru, a teď má na sobě žlutý svrchník, ti tam vzadu kopou, a on je volný. Nechal míjet tramvaj za tramvají, tiskl záda k červené zdi a neodcházel. Dozorce z brány přešel několikrát kolem, ukazoval mu jeho tramvaj, ale on neodcházel. Už je tu ten hrozný okamžik (hrozný, Franci? Proč hrozný?), ty čtyři roky skončily, černá železná křídla brány, na která už rok hleděl s rostoucím odporem (s odporem? Proč s odporem?), se za ním zavřela. Tam uvnitř sedí ostatní, truhláři, lakují, třídí, lepí, ještě mají dva roky, ještě pět let. A on stojí na stanici.

Trest začíná.

Otřásl se, polkl. Přišlápl si vlastní nohu. Pak se rozběhl, a seděl v tramvaji. Přímo mezi lidmi. Rozjeli se. Napřed to bylo, jako když sedí člověk u zubaře a zubař zachytí do kleští kořen a táhne, bolest sílí, hlava div nepukne. Franc Biberkopf se ohlédl zpátky po červené zdi, ale tramvaj s ním uháněla po kolejích pryč od věznice, pak už hleděla tím směrem jen jeho hlava. Električka zabočila, stromy a domy věznici zakryly. Objevily se rušné ulice, Jezerní třída, lidé nastupovali a vystupovali. V něm to vyděšeně křičelo: Pozor, pozor, už to začíná. Špička nosu mu zledověla, po tvářích přebíhal třas. „Polední noviny.“ — „Berlínský noviny.“ — „Nejnovější Ilustrovaný.“ — „Čerstvej Rozhlas.“ — „Přistoupil eště někdo?“ Policajti mají teď modré uniformy. Nepovšimnut vystoupil náš muž zase

z tramvaje, byl mezi lidmi. Co má být? Nic. Klid, čuně vyhladovělý, vzhop se, nebo si čuchneš k mý pěsti. To je lidu, bože, to je lidu. Jak se to hemží. Kokos jako bych měl vykradenej, asi mi mozek nadobro vyschl. Co už to všecko je. Vobchody s botama, vobchody s kloboukama, žárovky, výčepy. Lidi musej mít boty, né, dyž se tolik naběhaj po ulicích, my sme tam přeci taky měli ševcárnu, zapišme si to za uši. Sto třpytnejch vejkladů, tak je nech, ať se blejskaj, ty ti přeci nenaženou hrůzu, dyk je můžeš vytřískat, co na nich je, sou naglančený, no a co? Na Rosenthalském náměstí vytrhávali dlažbu, náš muž přešel s ostatními po prknech. Jeden se vmísí mezi jiný lidi, a všecko přejde, už na to ani nevzdechneš, člověče. Ve výlohách stáli manekýni v oblecích, v pláštích, v sukních, s punčochami a střevíci. Venku se všecko hýbalo, ale — za tím — nebylo nic! Ne — ži — lo to! Mělo to veselé obličej, smálo se to, ve dvou ve třech to čekalo na ochranném ostrůvku proti Aschingerovi*, kouřilo cigarety, listovalo v novinách. Stáli tu jak ty kandelábry — a byli čím dál strnulější. Patřili k těm domům, samá běl, samé dřevo.

Leknutí do něho vjelo, když kráčel dál Rosenthalskou ulicí a v malé hospůdce seděli těsně u okna muž a žena: Lili si do chrťánu pivo z žejdlíků, co na tom, prostě pijou, měli vidličky a píchali si kusy masa do úst, pak vidličky zas vytáhli, a krev jim netekla. Bože, jak mu břicho sevřela křeč, já se toho nezbavím, kam jenom zalezu? Odpovědělo to v něm: To je trest.

Zpátky nemůže, jel sem tramvaj tak daleko, z vězení ho propustili, musí sem mezi ty lidi, musí mezi ně ještě hloub.

To vím, povzdechl si tiše, že mezi lidi musím a že sem z vězení propuštěnej. Propustit mě halt museli, trest sem si vodpykal, je to tak v pořádku, ouřada koná svou povinnost. Šak já taky puđu, ale radši bych nešel, panebože, já nemůžu.

Loudal se Rosenthalskou ulicí kolem Tietzova obchodního domu, zabočil vpravo do úzké Žofiiny ulice. Tadle ulice je tmavší, řekl si, kde je tma, tam to bude lepší. Vězně jest umístiti buď v samovazbě, nebo ve vazbě v cele, anebo ve společné vazbě. Při samovazbě jest vězně nepřetržitě dnem i nocí držeti odděleně od ostatních

* Levná lidová restaurace a kavárna.

vězňů. Při vazbě v cele jsou vězni umístěni v celách po jednom, ale procházek, vyučování a bohoslužeb se účastní společně s jinými vězni. Vozy lomozily a řinčely dál, jedna fronta domů bez přestání ubíhala vedle druhé fronty. A na domech byly střechy, jen tak na těch domech leží, Francovy oči zabloudily vzhůru: Jen aby ty střechy nesjely! Ale domy stály zpříma. Kam jenom pudu, já chudák, šmačchal při samé zdi, domy nebraly konce. Sem já to ale strašnej trouba, přeci se tu mezi těma lidma eště dokážu proplíst, jenom eště pět minut, deset, a dáme si koňak a sednem si. Na příslušné znamení zvonce jest s prací ihned započítí. Přerušiti ji smí vězeň pouze na dobu určenou k jídlu, k procházce či k vyučování. Za procházky jest vězňům držeti paže napjaty a pohybovati jimi vpřed a vzad.

Tu je dům, Franc Biberkopf odtrhl pohled od dlažby, vrazil do dveří a z prsou se mu vydralo smutné, bručivé uch, úch. Sevřel hrud pažemi, tak, chlapče, tady už ti zima nebude. Dveře ze dvora se otevřely, někdo se šoural kolem France, zastavil se za ním. Franc teď hekal, hekat mu dělalo dobře. Když byl poprvé v samovazbě, hekával takhle pořád a byl rád, že slyší vlastní hlas, aspoň něco ještě člověku zbylo, ještě není všemu konec. Hodně vězňů to v celách dělalo, někdo ze začátku, jiní později, když na ně dolehla samota. To pak začali hekat, bylo v tom ještě cosi lidského, utěšovalo je to. Tak stál náš muž v průjezdu a neslyšel už strašlivý tartas ulice, šílené domy zmizely. Našpulil ústa, ruce v kapsách sevřel v pěsti a brumlal, aby si dodal odvahy. Ramena v žlutém utíkáčku stáhl k obraně.

Jakýsi neznámý člověk se zastavil vedle propuštěného trestance a díval se, co to tropí. Vyptával se: „Vám je špatně, ja? Vám je nedobře, bolí něco?“, až si ho muž všiml a rázem brumlání nechal. „Vám je špatně, ja? Bydlíte tady v domě?“ Byl to žid s ryšavou bradou, drobný mužík v plášti, s černým velurovým kloboukem na hlavě a s hůlkou v ruce. „Ne, nebydlím tu.“ Musel z průjezdu, a v průjezdu bylo tak dobře. A znovu začala ulice, fronty domů, výlohy, spěchající manekýni v kalhotách nebo ve světlých punčochách, všichni tak hbití, tak čiperní, každou chvíli jiní. A protože byl rozhodnut, vešel opět do průjezdu, jenže tam právě otvírali vrata dokořán, aby mohl projet vůz. Tak tedy honem do sousedního domu, do úzké chodby vedle schodiště. Sem žádný vůz nemůže.

Franc Biberkopf se pevně chytil sloupku zábradlí. A jak ho svíral, věděl, že chce trestu uniknout (ach Franci, co to chceš udělat, vždyť to nedokážeš), určitě mu unikne, už věděl, kudy uklouzne. A potichoučku spustil znova tu svou muziku, to své broukání a mumlání, a na ulici už nepudu. Ryšavý žid vešel také do domu, ale nejdříve muže u zábradlí neviděl. Až jeho pobzukování zaslechl. „Poslyšte, vy, co tady děláte? Vám je nedobře, ja?“ Franc Biberkopf se odtrhl od sloupku, zamířil ke dvoru. Když vztahoval ruku po dveřích, spatřil, že je to ten žid z předešlého domu. „Helejte, děte pryč! Co vode mě chcete?“ — „Nono, nic. Ale dyž vy tolik hekáte a stonete, budu se snad moct zeptat, jak vám je.“ A propuštěný trestanec už zase viděl škvírou ve dveřích ty pitomé domy naproti, lidský shon a sesouvající se střechy. Otevřel dveře do dvora, žid za ním zavolal: „Nono, copak, snad to nebude tak zlý. Dyk nezahynete. Berlín je velký město. Kde se užíví tisíc, užíví se eště jeden taky.“

Hluboký, tmavý dvůr byl za dveřmi. Propuštěný trestanec stál vedle bedny na odpadky. A znenadání se hlaholivě rozezpíval, k těm stěnám zpíval. Klobouk smekl z hlavy jako nějaký flašinetář. Tóny se odrážely ode zdí. To bylo dobře. Vlastní hlas mu plnil uši. Propuštěný vězeň zpíval, jak by byl v trestnici nikdy zpívat nesměl. A co zpíval, až se to ode zdí odráželo? „*Jak rachot hromu zní ten hlas!*“* Vojácky pevně a jadrně. A potom „*juvivaleralera*“ zprostřed jiné písně. Nikdo si ho nevšímal. Žid ho přivítal u dveří: „Krásně ste zpíval. Opravdu moc krásně ste zpíval. Zlato byste moh vydělat s vaším hlasem.“ Žid se ho nepustil ani na ulici, zavěsil se do něho, mluvil a mluvil a táhl ho dál, až zabočili do Gormannovy ulice, žid a ten velký kostnatý chlap v letním utíkáčku, co stiskal rty, jako by se mu chtělo plivat žluč.

Pořád ještě nedošel

Zavedl ho do pokoje, kde hořelo v železných kamnech, posadil ho na pohovku: „Ták, a ste tu. Jenom si klidně sedněte. Klobouk si

* Die Wacht am Rhein, píseň německých nacionalistů.

nechte na hlavě, nebo ho položte, jak chcete. Já du jenom pro něko-
ho, co se vám bude moc líbit. Já tady taky nebydlím. Sem tady taky
jenom host jako vy. Ja, tak to je, jeden host přivede druhýho, jenom
dyž je pokoj teplej.“

Propuštěný seděl sám. *Jak rachot hromu zní ten hlas, jak řinkot
mečů v bouřný čas.* Před malou chvílí jel tramvají, vyhlížel postran-
ním oknem, červené zdi prokmitávaly mezi stromy, padalo strakaté
listí. Ty zdi mu trčely před očima, na ty zdi zíral tam na pohovce,
zíral na ně umíněně. Je to velké štěstí, bydlet tam v těch zdech,
člověk ví, jak den začne a jak bude probíhat dál. (Franci, přece se
nebudeš schovávat, vždyť ses už schovával celé ty čtyři roky, seber
odvahu a rozhlédni se kolem sebe, jednou s tím schováváním stejně
musíš přestat.) Zpívati, pískati a hlučeti jest přísně zakázáno. Na
znamení budičku musí vězňové ráno okamžitě vstáti, ustlati lůžko,
umýti se, učesati, vyčistiti oděv a obléci se. Mýdlo jest správa věz-
nice povinna vydávati v dostatečném množství. Bum, zvon udeří
jednou, vstávat, bum pět hodin třicet, bum šest hodin třicet, do-
zorce odemkne cely, bum bum ven, vyfasovat snídaní, pracovní
hodiny, přestávka, bum bum bum poledne, jen se, chlapče, nevo-
šklíbej, nemáme tě tu na výkrm, zpěváci nechť se hlásí, nástup zpě-
váků v pět hodin čtyřicet, poslušně hlásím, že sem vochraptělej, šest
hodin zamykání cel, a dobrej večír, zas jeden den je chválabohu za
náma. Je to velký štěstí, bydlet tam v těch zdech, ale že sem v tom
lítal už po krk, už sem málem vraždil, jenže to bylo jenom zabití,
ublížení na těle, na kerý vona umřela, tak to nebylo tak zlý, ale
rošťák už ze mě byl velikej, grázl, moc nescházelo do sanktusáka.

Už hezkou chvílí proti němu seděl vysoký, starý, dlouhovlasý
žid s černou čepičkou v týle. Byl pak jeden žid ve městě Susan jmé-
nem Mordechai, ten choval Esteru, dceru strýce svého, a děvečka ta
byla pěkné postavy a krásné tváře. Stařec odvrátil pohled od toho
člověka a otočil hlavu zpět k zrzkovi: „Odkud ho máte?“ — „Chodil
z domu do domu. Na jednom dvoře si stoup a zpíval.“ — „Zpíval?“
— „Vojenský písň.“ — „Bude mu zima.“ — „Ja. Možná.“ Stařec si
ho prohlížel. Mrtvolou se židé o prvním dnu svátečním obírat
nesmějí, aniž o druhém dnu svátečním synové Izraelští, platí to
dokonce i pro oba dny novoroční. A kdo je autorem tohoto učení

školy rabbanů: Kdo pojí mršiny čistého ptáka, není nečistý; ale kdo by koli pojedl střev nebo volete, nečistý bude? Dlouhou žlutou rukou zatápal stařec po ruce propuštěného vězně, která ležela na kabátě: „Vy, nechcete si ten kabát slíknout? Je tu horko. My sme starý lidi, nám je zima celej rok, pro vás to bude moc.“

Propuštěný seděl na pohovce a pošilhával po své ruce, ode dvora ke dvoru chodil před chvílí ulicemi, člověk musí koukat, kde by na světě co popadl. A chtěl vstát, chtěl vyjít ze dveří, očima zapátral v tmavé místnosti po dveřích. Tu ho stařec vtiskl zpět na pohovku: „Zůstaňte, no tak, copak chcete.“ Ven chtěl. Ale stařec ho držel v zápěstí a svíral a svíral: „Budeme vidět, kdo je silnější, vy, nebo já. Sedzte, když povídám.“ Stařec se rozkřikl: „Však zůstanete sedět. Budete poslouchat, co povídám, mladíku. Dávejte pozor, darebo.“ A ryšavci, který toho muže popadl za ramena: „Děte pryč, pryč děte, povídám. Volal sem vás? Budu na něho stačit sám.“

Co od něho chtějí tihle lidé? Chtěl pryč, pokoušel se vstát, ale stařec ho tiskl na pohovku. Tu vykřikl propuštěný: „Co to se mnou děláte?“ — „Jenom nadávejte, však budete nadávat ještě víc.“ — „Puste mě. Musím pryč.“ — „Možná na ulici, možná na dvory?“

Tu vstal stařec ze židle, šustivě přešel pokojem: „Nech ho křičet, jak jen chce. Nech ho vyvádět. Ale ne u mě. Odevř mu dveře.“ — „Co je, jindá přeci je u vás křik.“ — „Nevoďte mi do domu lidi, co dělají rámus. Děti od dcery sou nemocný, leží vzadu, mám rámusu dost.“ — „Ja ja, to je neštěstí, nevěděl sem, musíte mi prominout.“ Ryšavec chytil toho člověka za ruce: „Pote se mnou. Rebbe má dům plnej. Vnoučata sou nemocný. Pudem dál.“ Jenže ten člověk teď zase vstát nechtěl. „Pote.“ Musel vstát. A tu zašeptal zrzkovi: „Netahejte mě. Nechte mě tu.“ — „Má dům plnej, slyšel ste.“ — „Tak mě tu nechte.“

Jiskrnýma očima pozoroval stařec neznámého prosebníka. Pravil Jeremiáš prorok: Vyhojíme Babylón, ale Babylón zhojen nebyl. Opusťme jej a pojďme jeden každý do země své. Meč přijde na Kaldejské a na obyvatele Babylónské. „Když bude tiše, může zůstat, s váma. Když nebude tiše, má jít.“ — „Dobře, dobře, nebudeme dělat rámus. Sednu si k němu, můžete se na mě spolehnout.“ Stařec už beze slova odšustil.

ALFRED DÖBLIN

BERLÍN,
ALEXANDROVO
NÁMĚSTÍ

Příběh o Franci Biberkopfovi

Z německého originálu *Berlin Alexanderplatz, Die Geschichte vom Franz Biberkopf*, vydaného nakladatelstvím S. Fischer Verlag roku 2008 ve Frankfurtu nad Mohanem, přeložila Kamila Jiroudková.

Vydalo nakladatelství Rybka Publishers, V Jirchářích 6, 110 00, v Praze v zimě roku 2014.

www.rybkapub.cz